

УДК 343.9.018.3

DOI: <https://doi.org/10.31732/2707-9155-2020-38-158-166>

Кримінологічна характеристика домашнього насилля в контексті новел вітчизняного кримінального законодавства

Гуркова А.В.

*Кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінального права і процесу,
Університет Короля Данила,
м. Івано-Франківськ, вулиця Коновальця 35, Івано-Франківська область, 76000,
Україна
тел.: (068) – 4851-851, e-mail: alina.hurkova@iful.edu.ua
ORCID: 0000-0002-5848-6862*

Criminological characteristics of domestic violence in the context of new criminal legislation

Gurkova A.V.

*Ph.D., Assoc. professor of the Department of Criminal Law and Process
King Danylo University
Ivano-Frankivsk, Konovaltsia str. 35, Ivano-Frankivsk region, 76000, Ukraine
tel.: (068) – 4851-851, e-mail: alina.hurkova@iful.edu.ua
ORCID: 0000-0002-5848-6862*

Анотація. Домашнє насилля є явищем категорично соціально-негативним. Слід зазначити, що на території України довший час домашнє насилля не розглядалося як окреме кримінально каране діяння. У час законодавчого прогресу та спроб удосконалення вітчизняного законодавства, згідно з європейськими стандартами, Україна впевнено крокує шляхом реформ. Криміналізація відповідного діяння, прийняття Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насиллю» й безпосереднє доповнення Кримінального кодексу України статтею 126-1 беззаперечно вносить корективи щодо відповідальності за вчинені діяння. Однак, при внесенні всіх змін сфера відповідної категорії злочинів залишається латентною. Довести справи, що стосуються домашнього насилля, до суду є досить важким завданням для працівників правоохоронних органів. Усе це впливає саме з правової природи злочину. Специфіка та устави менталітету населення не дають змоги в повній мірі побачити реальну статистику даної категорії злочинів. Також не варто залишати поза увагою фактор психологічний, який насамперед стосується жертви домашнього насилля. Жертви домашнього насилля мають психологічні бар'єри, що передусім стосуються розкриття факту вчинення домашнього насилля. Відсутність довіри до правоохоронних органів, сором, страх, небажання розголошування подробиць сімейного життя -- все це ключові моменти у низькому показнику доведення відповідних справ до суду. Динамічність

та багаторазовість вчинення насильницьких діянь у середовищі однієї сім'ї є досить тяжким явищем на стадії доказування. Все це призводить до замовчування та приховування домашнього насилля, та, як наслідок, ставить відповідну категорію злочинів у першість за латентністю. Створення ефективних систем роботи з жертвами та кривдниками, також роз'яснювально-інформативна робота як правоохоронних органів, так і волонтерських організацій – усе це механізм, який тільки запускається й потребує детального вивчення та розуміння самим населенням. У даній статті розглядаються питання криминологічної характеристики домашнього насилля, також виокремлені підкатегорії, види домашнього насилля. Грунтовний аналіз дає змогу зрозуміти специфіку жертв злочинів, прослідкувати їх можливу віктимність. Виокремлено категорії кривдника у справах домашнього насилля, а також здійснено його криминологічну характеристику.

Ключові слова: домашнє насилля, криминологічна характеристика, латентність, жертва злочину.

Формул: 0, рис.: 0, табл.: 0, бібл.: 12.

Abstract. Domestic violence is a social-negative phenomenon. It should be noted that domestic violence was not considered as a separate criminal offense in Ukraine for a long time. At the time of legislative progress and attempts to improve domestic legislation, according to European standards, Ukraine is steadily taking the path of reform. Criminalization of a relevant act, adoption of the Law of Ukraine "On Prevention and Countering Domestic Violence" and supplementation of the Criminal Code of Ukraine with Article 126-1, undoubtedly make adjustments to the responsibility for the acts committed. However, with all changes, the scope of the relevant crime category remains latent. Bringing domestic violence cases to court is a difficult task for law enforcement officials. All this follows precisely from the legal nature of the crime. The specifics and statutes of the population's mentality make it impossible to see fully the real statistics of this category of crimes. Also, one should not overlook the psychological factor, which primarily concerns the victim of domestic violence. Victims of domestic violence have psychological barriers that are primarily concerned with the disclosure of domestic violence. Lack of trust in law enforcement, shame, fear or unwillingness to disclose details of family life – these are all key points in the low rate of bringing relevant cases to court. The dynamism and the frequency of committing violent acts in a single-family environment are quite difficult to prove. All of this leads to the concealment of domestic violence and, as a consequence, places the appropriate category of crime at the forefront of latency. This article addresses the issues of criminological characteristics of domestic violence, as well as sub-categories and types of domestic violence. A thorough analysis makes it possible to understand the specifics of victims and trace their possible victimization, separate the category of the perpetrator of domestic violence, as well as its criminological characteristics.

Keywords: domestic violence, criminological characteristics, latency, a victim of crime.

Formulas: 0, Fig.: 0, Tab.: 0, Bibl.: 12.

Постановка проблеми

Дану статтю присвячено ґрунтовно-му аналізу та криминологічній характеристиці злочинів у сфері домашнього насилля. Проведено аналіз новел вітчизняного законодавства та ступінь упровадження положень Стамбульської конвенції. Відповідно, дано характерис-

тики особі жертви та злочинця, здійснено аналіз їх ключових соціальних і психологічних рис. Досліджено причини та умови, відповідно до яких домашнє насилля здійснюється на території України. Висвітлено статистичні дані щодо жертв даного виду злочину, а також обґрунтовано їх значну латентність і вио-

кремлено систему засобів, за наявності якої латентність могла зменшитися.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Питаннями кримінологічної характеристики домашнього насилля цікавилися як українські, так і зарубіжні науковці. Але більшість праць українських дослідників з кримінологічної характеристики даного виду злочину присвячено проблемі законодавчого закріплення відповідної категорії злочинів та їх дієвості, зокрема це роботи О. Мусянко, Т. Марценюка, А. Мірошниченко, Н. Максимої, Я. Юрківа, А. Стромила, О. Дудорова, М. Хавронюка, А. Запорожцева, А. Лабуня, Д. Заброди, І. Басистої, І. Дроздової, В. Брижика та ін. Окремі аспекти досліджуваної проблеми, що стосуються кримінологічної характеристики домашнього насилля, висвітлювали: І. Ткаченко, О. Калашник, О. Краснова, А. Кривуляк, І. Сотніченко, О. Гумін, І. Ботнарченко, Ю. Антонян, М. Бажанов, О. Бандурка, А. Блага, І. Богатирьов, О. Бойко, В. Василевич, В. Вітвіцька, О. Джужа, В. Батиргарєєва та інші вчені. Думки науковців з питань домашнього насильства і його кримінологічної характеристики різняться, оскільки бачення кожного ґрунтується на власному науковому та практичному досвіді.

Не вирішені раніше частини загальної проблеми

Дана стаття є комплексним дослідженням кримінологічної характеристики домашнього насилля в контексті новел вітчизняного кримінального законодавства. Проведено аналіз характеристики жертви злочину, її кримінологічних та, зокрема, психологічних особливостей. Наведені специфічні риси злочинця даної категорії справ у розрізі поділу домашнього насилля на три основні види: фізичного, психологічного та економічного насилля. Виявлено

основні причини латентності та, як наслідок, умови, за яких латентність даних видів злочинів стане меншою.

Формулювання цілей статті

Метою статті є проведення комплексного аналізу домашнього насилля, як його законодавчого закріплення, так і кримінологічної характеристики видів домашнього насилля, жертв даного виду злочину та самого злочинця, а також виокремити ключові детермінанти домашнього насилля. Дані складові зможуть надати нам можливість виявити причини й умови, за яких відповідна категорія злочинів є одною з найбільш латентних та тяжких у розслідуванні.

Виклад основного матеріалу дослідження

Слід почати з того, що на визнання Стамбульської конвенції Верховною Радою України було внесено низку змін до Кримінального Кодексу України, а також прийнятий ще 07 грудня 2017 року Верховною Радою України Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» [9], який набрав чинності 07 січня 2018 року. Даним Законом регулюються питання визначення суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, завдань і заходів щодо запобігання домашньому насильству, надання допомоги та захисту постраждалим особам, відповідальності у сфері запобігання й протидії домашньому насильству тощо. Крім цього, Законом передбачається внесення змін у певні нормативно-правові акти [10].

Так, власне, Кримінальний кодекс України було доповнено статтею 126-1, згідно з якою домашнє насильство – це умисне систематичне вчинення фізичного, психологічного або економічного насильства щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімей-

них або близьких відносинах, що призводить до фізичних або психологічних страждань, розладів здоров'я, втрати працездатності, емоційної залежності або погіршення якості життя потерпілої особи [7].

Слід зазначити, що на сьогоднішній момент дана стаття вже діє більше як рік, тому можна скласти не тільки портрет жертви даного виду злочину, а й проаналізувати і здійснити кримінологічну характеристику домашнього насильства.

Аналіз випадків сімейного насильства дає змогу скласти ключові категорії кримінологічної характеристики домашнього насильства. До основних з них можна віднести:

1) Жертви злочину. Слід зазначити, що не має значення стать потерпілого від домашнього насильства: ним може бути як жінка, так і чоловік або ж трансгендер. Діти обох статей також можуть бути потерпілими від домашнього насильства. Варто зазначити, що аналіз Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» [9] дозволяє чітко виокремити перелік осіб, що можуть бути жертвами даного виду злочину, так визначено шістнадцять категорій осіб, щодо котрих домашнє насильство може бути здійснено.

Якщо раніше законодавець виділяв тільки дружину, чоловіка та дитину, то зараз це і колишнє подружжя, люди, які мають спільну дитину чи живуть у громадянському шлюбі, наречені, вітчим (мачуха) та пасинок (падчерка) тощо.

Так, навіть дитина, яка стала свідком насильства в своїй родині, також визнається його жертвою і має право на всі відповідні соціальні, медичні, психологічні й правові послуги, що є істотним кроком у роботі з жертвами домашнього насильства ст. 3 ЗУ «Про запобігання та протидію домашньому насильству» [9]. Але насильницькі злочини у сім'ї та

сімейно-побутовій сфері загалом найчастіше відбуваються щодо жінок та дітей, так, кожна третя жінка або дівчина бодай раз у житті стає жертвою фізичного або сексуального насильства [5, с.73-74].

Так, одна з двох загиблих жінок чи дівчат була вбита партнером або родичем [3].

За даними ООН, кожна четверта українка у віці 15–49 років за своє життя принаймні раз постраждала від сексуального чи фізичного насильства [1].

Тож, можна стверджувати, що у більшості випадків жертвами домашнього насильства стають саме особи жіночої статі.

Вік – це важливий чинник різниці між випадками насильства. У дослідженні насильства над жінками в Україні, що провело ОБСЄ, ми можемо побачити такі цифри.

Найчастіше про випадки фізичного або сексуального насильства з боку іншої, ніж партнер, особи вказували жінки віком від 40 до 49 років. Тридцять відсотків жінок цієї вікової групи стверджують, що вони зазнали насильства з боку іншої, ніж партнер, особи у віці 15 років і старшому та 9% – протягом 12 місяців, що передують дослідженню. Як і очікувалося, рівень поширеності пережитого фізичного насильства з боку нинішнього партнера, яке триває ціле життя, найвищий серед жінок віком понад 60 років.

У той час, як жінки віком від 40 до 49 років найчастіше вказують на фізичне насильство з боку попереднього партнера, яке відбувалося протягом життя, саме жінки наймолодшої вікової групи найімовірніше вказували, що вони зазнали такої форми насильства протягом 12 місяців, які передують дослідженню.

Жінки віком від 40 до 49 років найімовірніше зазначали, що вони в дитинстві зазнали фізичного насильства.

На тлі загального показника вищим є рівень поширеності сексуального домагання й переслідування серед жінок молодшого віку [4].

Аналіз міжнародної практики свідчить, що є чимало випадків, коли жертвами сімейного насильства стають інваліди, а також чоловіки.

Чому ж показник жертв чоловіків є таким незначним? Справа, як не дивно, саме в ментальності та статусі чоловіка у суспільстві. Психологічно чоловікові значно тяжче визнати себе жертвою насилля, так дана категорія справ стає латентною, а тому не відображається у статистиці загальної картини домашнього насилля.

Наступною складовою кримінологічної характеристики жертви злочину пропонується розглянути деякі загальні характеристики реальних і потенційних жертв домашнього насильства. Так, слід зазначити, що часто віктимна поведінка є формою агресії або самоагресії: вона спрямована на придушення і контроль над поведінкою й переживаннями інших людей або себе [11].

Також слід вказати такі риси, притаманні жертві злочину, як відсутність житла або іншого помешкання, куди жінка могла б переїхати та забрати своїх дітей. Соціальні, культурні й сімейні традиції, які декларують шлюб найвищою цінністю та закликають до збереження родини за будь-яку ціну, – неостання причина, відповідно до якої жінка залишається і потурає вчинення домашнього насилля.

Важливим фактором також є наявність людей, які переконують жінку (або підтримують у неї впевненість) у тому, що вона сама винна в насильстві й може зупинити його, повністю підкорившись вимогам партнера. Імобілізація в результаті психологічної та/або фізичної травми (травмовані особи часто не можуть мобілізувати власні ресурси, необ-

хідні для припинення деструктивних шлюбних стосунків і початку нового життя для себе та своїх дітей, особливо безпосередньо після травмування) [8, с. 85-86].

Отож, проводячи кримінологічну характеристику жертви домашнього насилля, можна стверджувати, що психологічні бар'єри та устави ментальності негласно роблять домашнє насилля суто чоловічим видом злочину. Підтвердженням цього є вищенаведені статистичні дані, саме тому домашнє насилля щодо чоловічої статі є мізерним і майже не відображається у загальній картині даного виду злочину. Що ж стосується домашнього насилля щодо жінок, то у зоні ризику перебувають саме особи молодого віку.

2) Кривдниками, як правило, виступають родичі, близькі люди. Так, приміром, 38,6% опитаних у питанні з багатоваріантним покажчиком зазначили, що насильство щодо них вчиняли їхні батьки або старші родичі, 7,5% – що насильство стосовно них і зараз вчиняють їхні близькі люди. У полі, де можна було дати коротку розгорнуту відповідь, респонденти написали, що стикалися з булінгом, побиттям, психологічним тиском, агресією з боку рідних, контролем дій та витрат тощо. Ця статистика було подана освітнім порталом EDRA та їхнім проектом Дім (не) насилля.

Рівень освіти кривдника чи його соціальний статус абсолютно не впливає на показники злочинності у даній категорії злочинів. Слід зазначити, що дані злочини відбуваються у всіх секторах суспільства, незалежно від релігії, раси, сексуальних уподобань, професійного та освітнього рівня. Основним і ключовим моментом виступають суто психологічні чинники, це насамперед бажання отримати контроль над жертвою злочину. Влада набирає вигляду страте-

гічної образливої тактики (фізична, сексуальна, вербальна, емоційна).

Також, слід зазначити, що аналіз та характеристика осіб, які здійснюють насильство в сім'ї, дозволяє виділити певні притаманні риси насильнику, – це насамперед його ригідність, домінування, тривожність, швидке роздратування, агресивність, замкнутість, підозрілість і проблеми самоідентифікації. Важливим фактором при характеристиці кривдника є аналіз його ставлення до сімейних цінностей. Також потрібно звернути увагу на рівень соціальних навичок: у кривдника відсутні навички вести переговори, вирішувати конфліктні ситуації. Насамкінець варто взяти до уваги психологічне здоров'я кривдника, яке у більшості випадків буде характеризуватися вираженими психопатологічними відхиленнями, підвищеною нервозністю або депресивністю, схильністю до суїциду та інше [8, с. 95].

Тож, підсумовуючи характеристику особи злочинця, варто зазначити, що у більшості випадків робота з такими особами повинна заключатися не тільки в ізоляції та використанні законодавчо закріплених приписів обмеження, а й робота соціальних служб та психологів, ключовим виступає все-таки використання програм роботи з кривдниками, котрі повинні створюватися при органах місцевого самоврядування.

3) Види домашнього насилля чітко прописані у законодавстві. Ними є фізичне, психологічне та економічне насилля, що супроводжується різними діями з боку кривдника до жертви. Важливо проаналізувати кожен з них, щоб зрозуміти алгоритм дій злочинця щодо конкретного підвиду домашнього насильства.

До прикладу:

- Ознаки фізичного насильства – це насамперед побої, стусани, ляпаси, якщо їх завдають людині навмисно (не-

залежно від мети чи рівня алкогольного/наркотичного сп'яніння кривдника); знерухомлення людини, обмеження її мобільності (включно зі стоянням у кутку чи зв'язуванням, прив'язуванням до предметів, замиканням у кімнаті); використання предметів для завдання шкоди жертві (кидання предметів, погрози застосувати зброю, порізи чи кульові поранення).

- Ознаки психологічного насильства: постійна образлива критика, маніпулювання, контроль над життям жертви; звинувачення, засудження, словесні образи; обзивання нецензурними словами, приниження; ігнорування як способ «покарання» (як серед дорослих, так і щодо дітей); відмова спілкуватися, щоб змусити жертву почуватися винною, принизити її; ізолювання жертви від спілкування з друзями чи родиною, контроль над спілкуванням через прочитання особистої пошти і повідомлень у соцмережах.

- Ознаки економічного насильства: контроль над фінансами іншої людини; обмеження доступу іншої людини до користування спільною власністю, маніпуляція правом власності як перевагою одного члена сім'ї над іншим; погрози жертві втратити кошти, власність чи особисті речі у разі непослуху; обмеження права іншої людини навчатися чи працювати.

Варто зазначити, що притаманні кожному з підвидів ознаки здійснення конкретних насильницьких дій щодо жертви з першого погляду є чіткими і зрозумілими. Але на практиці найбільш тяжким у доведенні є саме психологічне насилля. Психологічне насилля часом може навіть не сприйматися жертвами як дії кримінально караного характеру, адже маніпуляції, психологічні залякування кривдника можуть сприйматися жертвою злочину як адекватна відповідь на поведінку жертви.

4) Насильство – це система поведінки однієї людини для збереження влади й контролю над іншою людиною. Насильство в сім'ї розвивається циклічно: одна з головних особливостей домашнього насильства полягає в тому, що воно являє собою повторювані в часі інциденти (паттерни) множинних видів насильства (фізичного, сексуального, психологічного та економічного) [2].

Слід зазначити, що домашнє насильство відрізняється від інших видів насильства саме тим, що відбувається воно між людьми, котрі, як правило, залягають одна від одної. Домашньому насильству притаманна систематичність, відповідні дії відбуваються зазвичай протягом тривалого часу. Варто зазначити, що домашнє насилля дуже рідко проявляється одиничним епізодом, зазвичай має тенденцію до зростання та повторюваності.

5) Наслідками домашнього насильства є безліч психологічних розладів здоров'я, депресії, суїцид. Варто вказати, що наслідки також різняться у відповідності до статі та віку жертви. Так, до прикладу, виділяють три основні групи наслідків знущання над дитиною:

- фізичні – травми, затримки фізичного розвитку (відставання в рості, масі тіла), різні захворювання;
- психічні – низька самооцінка, депресія, неконтрольований гнів, почуття провини, сорому, відчуття неповноцінності тощо;
- соціальні – труднощі в соціалізації, відсутність міцного зв'язку з дорослими та навичок спілкування з ровесниками, що може стати поштовхом до девіантної поведінки [12].

Варто зазначити, що це лише вершина айсберга. Робота психологів та спеціальних служб з жертвами злочину є титанічною, довготривалою процедурою, часом, щоб вивести людину з депресивних та суїцидних настроїв унаслідок до-

машнього насилля, знадобиться не один сеанс роботи зі спеціалістом.

6) Латентність даної категорії злочинів є дуже значною, все це є наслідком небажання повідомляти правоохоронні органи про факт злочину, що відбувається в родині. Так, існує низка причин, через які жінки, що зазнають насильства у сім'ї, не хочуть або не можуть повідомляти про факти насильства та звертатися за допомогою. Серед них важливо виділити ключові: почуття провини та сорому, страх перед обвинуваченнями на свою адресу, недовіра до організацій, у які необхідно звернутися (наявність негативного досвіду), страх перед наслідками, страх можливого розголошення ситуації, що склалася, захист сім'ї від небажаної уваги та осуду, страх перед власними емоціями та агресією [6].

Загалом усі потерпілі та родичі-свідки сімейного насильства тривалий час не йдуть у поліцію, можливо, намагаючись шукати підтримку в друзів або в спеціальних установах соціального захисту.

Висновки

Здійснивши ґрунтовний аналіз та кримінологічну характеристику домашнього насилля в контексті новел кримінального законодавства, можна дійти висновків, що загалом ситуація щодо законодавчого закріплення норм Стамбульської конвенції активно і позитивно впроваджується. Прийнятий Закон «Про запобігання та протидію домашньому насильству», а також стаття 126-1 ККУ сприяють більш активному виявленню і запобіганню даним категоріям злочинів.

Слід вказати, що статистика щодо домашнього насилля є досить невтішною, в той час, коли варто зауважити латентний характер даної категорії злочинів. Саме специфіка виявів, проявів

домашнього насилля, характеристика його жертв та кривдників дає нам реальну картину і причини, відповідно до яких латентність даних злочинів зберігається надто високою.

На протипагу цьому варто зазначити, що саме криминологічна характеристика жертви злочину, яка була проведена вище, детермінанти домашнього насилля дозволить працівникам правоохоронних органів, а також уповноваженим на це особам правильно та доцільно використовувати ресурс, що був наданий на законодавчому рівні задля прояву даної категорії справ, соціальною, психологічною роботою з жертвами, свідками і кривдниками домашнього насилля.

Проблемою й надалі залишається високий рівень недовіри населення до правоохоронних органів, правова неосвіченість населення, що призводить до мінімальної можливості втручання у ситуації, де виникає домашнє насилля, саме тому активно ведеться соціальна пропаганда зі зміни культури та правової свідомості населення. Активно працюють волонтерські програми з роз'яснення ключових категорій домашнього насилля та варіацій боротьби з ним. Тільки комплексні підходи і зміна соціальної культури зможе призвести до зміни показників домашнього насилля, активної боротьби з таким явищем загалом.

Література

1. Global Protection Cluster. Media Guidelines for Reporting on Gender-Based Violence in Humanitarian Contexts. URL: <https://gbvaor.net/sites/default/files/2020-02/IRC-WGSS-Toolkit-Eng.pdf.pdf> (дата звернення 25.02.2020)
2. Грабська І. А. Насильство в подружніх відносинах / І. А. Грабська // *Практична психологія і соціальна робота*. Київ, 1998. № 9. С. 20–23.
3. Домашнє насильство: жахлива статистика та алгоритм дії. URL: <https://mayak.media/read/card/53287/domashne-nasilstvo-zhahliva-statistika-ta-algoritm-dii> (дата звернення 25.02.2020)
4. Дослідження насильства над жінками в Україні. Проведено під керівництвом ОБСЄ. Добрут і безпека жінок. URL: <https://www.osce.org/secretariat/440312> (дата звернення 25.02.2020)
5. Дудоров О. О., Хавронюк М. І. Відповідальність за домашнє насильство і насильство за ознакою статі (науково-практичний коментар новел Кримінального кодексу України) / за ред. М. І. Хавронюка. Київ: Ваіте, 2019. 288 с.
6. Запобігання насильству в сім'ї у діяльності фахівців соціальної сфери. URL: http://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/6402/1/%D0%A2_Zhuravel_Y_Pilipas_PNVSPSS_KSP&SR_IL.pdf (дата звернення 25.02.2020)
7. Кримінальний Кодекс України : від 17.03.2020 № 530-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення 25.02.2020)
8. Насильство в сім'ї та діяльність органів внутрішніх справ щодо його подолання: навчально-методичний посібник для курсантів вищих навчальних закладів МВС України / Укладачі: Запорожцев А. В., Лабунь А. В., Заброта Д. Г., Басиста І. В., Дроздова І. В., Брижик В. О., Мусієнко О. М. Київ, 2012. 246 с.
9. Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України від 17.01.2019 № 2671-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19> (дата звернення 25.02.2020)
10. Протидія домашньому насильству: наскільки дієвими є останні законодавчі зміни. URL: https://ukrainepravo.com/scientific-thought/legal_analyst/protidiya-domashnomu-nasyilstvu-naskilky-diyevumu-ye-ostanni-zakonodavchi-zminy-/ (дата звернення 25.03.2020)
11. Психологічний портрет жертви насильства в сім'ї. URL: <http://chop-rada.gov.ua/archives/25698> (дата звернення 25.02.2020)
12. Сімейне насилля: причини та наслідки. URL: <https://learning.ua/blog/201811/simejne-nasyillia-prychyny-ta-naslidky/> (дата звернення 25.02.2020)

Reference

1. Global Protection Cluster (2020), “Media Guidelines for Reporting on Gender-Based Violence in Humanitarian Contexts”, available at: <https://gbvaor.net/sites/default/files/2020-02/IRC-WGSS-Toolkit-Eng.pdf> (Accessed 05 February 2020)
2. Grabska I.A. (1998), “Violence in marital relations”, *Praktychna psykholohiia i sotsial’na robota*, vol. 9, pp. 20-23.
3. The official site of Ukrainian Crisis Media Center (2020), “Domestic violence: horrendous statistics and an algorithm for action”, available at: <https://mayak.media/read/card/53287/domashne-nasilstvo-zhahliva-statistika-ta-aloritm-dii> (Accessed 25 February 2020)
4. The official site of The Organization for Security and Cooperation in Europe (2020), “Research on violence against women in Ukraine”, available at: <https://www.osce.org/secretariat/440312> (Accessed 05 February 2020)
5. Dudorov, O.O. and Khavroniuk, M.I. (2019), *Vidpovidal’nist’ za domashnie nasyl’stvo i nasyl’stvo za oznakoiu stati* [Responsibility for Domestic and Gender-Based Violence], Kyiv, Ukraine.
6. The official site of Institutional Repository of Kyiv Grinchenko University (2020) “Preventing domestic violence in the activities of social professionals”, available at: http://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/6402/1/%D0%A2_Zhuravel_Y_Pilipas_PNVSPSS_KSP&SR_IL.pdf (Accessed 05 February 2020)
7. The Verkhovna Rada of Ukraine (2001), Criminal Code of Ukraine, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (Accessed 05 February 2020)
8. Zaporozhtsev, A.V. Labun, A.V. Zabroda, D.G. Bassysta, I.V. and Drozdova I.V.(2012), *Nasyl’stvo v sim’i ta diial’nist’ orhaniv vnutrishnikh sprav schodo joho podolannia* [Domestic Violence and the Activities of the Internal Affairs Bodies for Overcoming It], *Navchalno-metodychnyi posibnyk dlia kursantiv vyshchych navchalnykh zakladiv MVS Ukrainy*, Kyiv., p. 246
9. The Verkhovna Rada of Ukraine (2019), The Law of Ukraine “Domestic Violence Prevention and Counteraction”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19> (Accessed 05 February 2020)
10. The official site of Ukrainian law news agency (2019), “Countering domestic violence: how effective are recent legislative changes?”, available at: https://ukraineprav.com/scientific-thought/legal_analyst/protydiya-domashnomu-nasyl'stvu-naskilky-diyevymy-ye-ostanni-zakonodavchizminy-/ (Accessed 05 February 2020)
11. The official site of Chop city council (2020), “Psychological portrait of a victim of domestic violence”, available at: <http://chop-rada.gov.ua/archives/25698> (Accessed 05 February 2020)
12. Educational platform “Learning.ua” (2020), “Domestic violence: causes and consequences”, available at: <https://learning.ua/blog/201811/simeine-nasyllia-prychyny-ta-naslidky/> (Accessed 05 February 2020)

Стаття надійшла до друку 16.02.2020 року